

VELKOMMEN TIL RELIGIONSHISTORIE

SPÆNDENDE SAGER FOR EN UNG MAND

”Nåh ... Kommer du igen?”, sagde afdelingslederen en efterårsdag i 1978, da han åbnede døren for mig til det lille institut, der var indrettet i en lettere medtaget funkisvilla på Paludan-Müllers Vej i Aarhus. Man skulle nemlig ringe på for at komme ind. Året forinden var jeg blevet optaget på Religionshistorie – som den eneste studerende. Det var ikke, fordi der var adgangsbegrænsning på studiet; der var bare ikke meget interesse for de fremmede religioner, som faget beskæftigede sig med.

Religion var på vej ud af samfundet, ud af verden og ude af flertallets opmærksomhed. På Idéhistorie var nogle af mine venner allerede nået til at være undervisningsassistenter – blandt andet i den tyske filosof Karl Marx’ *Das Kapital*, bind 1. Det havde ikke meget med religion at gøre. Det havde jeg egentlig heller ikke. Jeg er ikke religiøs. Min mor kom fra en kristen familie, mens min far mente, at religion var noget, psykiatrien skulle tage sig af.

Min egen interesse for religion udsprang af kulturelle forskelle, jeg undrede mig over. Som gymnasieelev var jeg med i Mellempfolkeligt Samvirke og vært for nogle mandlige studenter fra Vestafrika. Selv om de kun talte fransk,

var vi helt på bølgelængde, når vi talte om vind og vejr, og så som vildt fremmede, når vi kom til musik, piger og mad. Ellers spændende sager for en ung dansk mand, men de blev meget forlegne. Først langt senere gik det op for mig, at de var muslimer, og de færreste danskere anede dengang, hvad de var for nogle.

På mit gymnasium bestod religionsundervisning primært i, at en lokal præst læste højt af Det Nye Testamente. I dag underviser blandt andre flere af mine tidligere studerende fra religionsvidenskab gymnasie-elever i alverdens fremmede religioner.

Jeg var dengang meget interesseret i 'noget om andre kulturer' og fascineret af, at mennesker var så ens og dog så forskellige. Efter gymnasiet kunne jeg have studeret antropologi, men så skulle jeg vist læse en masse marxisme, og det havde jeg ikke energi til. Psykologer var dengang ikke interesseret i kulturelle forskelle, så deres fag duede heller ikke. Mit bedste bud var at studere sprog, som måtte være nøglen til at forstå andre kulturer. Det blev til arabisk og så sidenhen religionshistorie.

MUSEET, DER ALDRIG ÅBNEDE

Året var 1978. Religionshistorie var dengang et 'musealt' fag i Undervisningsministeriets klassifikation af universitetsstudier – for religion hørte vel hjemme på museum. Det var den almindelige holdning. Hvis politikere overhovedet talte om religion, så henførte de nærmest fænomenet til den enkelte borgers fritid og privatliv. Mange præster i folkekirken forsøgte at bevare en rest af

relevans for kirke og teologi ved at tale og skrive mere filosofisk om eksistens, liv og død i et samfund, hvor religionen siden slutningen af 1800-tallet havde fået mindre og mindre betydning.

Det var, som om kirker, kristne kunstværker og de sidste dages troende i 1978 var på vej til opmagasineret på et religionsmuseum, hvor besøgende kunne se, hvordan primitive mennesker engang havde opført sig og tænkt. I vores del af verden, Danmark og Nordeuropa, var stort set alle borgere overbeviste om, at teknologiske, videnskabelige og økonomiske udviklinger ikke blot var ønskelige, men også uundgåelige, og at de selvfølgelig også ville have den konsekvens, at religionen ville forsvinde. Men religionsmuseet åbnede aldrig.

For året efter, i 1979, var verden vidne til en aldeles uventet begivenhed: Den Iranske Revolution. Shahan Mohammad Reza Pahlavi måtte forlade landet i al hast, og de islamiske ledere med Ayatollah Khomeini i spidsen indførte islamisk diktatur. Ingen forskere, ingen politiske spåmænd eller -koner havde set *det* komme: en omvendt revolution, hvor folkets vilje gik imod sekulariseringen og imod shahens vestligt dominerede samfundsudvikling.

Mange iranske shi'a-muslimere var endda overbeviste om, at Ayatollah Khomeini var den længe ventede frelser, mahdi'en, den hidtil skjulte imam, som skulle vende tilbage, når dommedag var nær. Denne tvivlsomme profeti skulle få politiske følger. Også langt ud over Iran.

40 ÅR SENERE

40 år senere er tingenes tilstand en ganske anden. Der er religion overalt, også i Danmark og ikke kun min mors kristne barnetro; religion i dag spænder fra den mest skrifttro imam i Aarhus, der finder alle sandheder i Koranen, og prædiker, at Allah vil straffe jøderne ved at forvandle dem til grise og aber, til kurser i mindfulness-meditation på Aarhus Universitet.

Et sted imellem de to yderpoler befinder den danske folkekirke sig og forsøger med tiltag som babysalmesang, spaghettigudstjenester og små-katolske pilgrimsvandring-er at trække folk til sognegården. I medierne diskuterer politikere, meningsdannere og forskere alt fra burka-forbud, frikadeller eller ej i plejehjem og børnehaver til hjemvendte syrienskrigere.

Terrorangrebet den 11. september i New York og Washington, D.C., viste, at religiøse fanatikere udmærket kan lære at flyve store jetfly. **Teknik og religiøsitet kan snildt gå op i en højere enhed.** I dag kan muslimer få elektroniske Koraner, så de lynhurtigt kan få svar på alt mellem himmel og jord. Specielt i USA har prædikanter deres egne tv-kanaler, hvor de skaber gedigne formuer på at sælge troen på Jesus og Guds kærlighed. Sociale medier og internettet bugner af religiøst indhold af alle slags. Man skal bare åbne op.

Teknologiske fremskridt er med andre ord ikke i sig selv nogen garanti for sekularisering eller en trussel mod religion. Forholdet er mere kompliceret. Der er ikke nogen enkel sammenhæng mellem årsag og virkning.

Religionernes gamle verden forsvinder ikke nødvendigvis af sig selv, bare fordi menneskeheden opnår nye landvindinger.

I 1926 samlede den saudiarabiske kong Saud en gruppe af landets religiøse ledere for at overbevise dem om, at telefonen ikke var djævelens værk. Han fik nemlig i telefonen fra Mekka, islams helligste by og profeten Muhammeds fødested, læst op fra Koranen, og da djævelen ifølge islamisk tradition ikke kan udtale et eneste ord fra Koranen, blev mullaherne overbevist om telefonens vel-signelser. I øvrigt kan man anskue religion som en slags teknologi i sig selv, da den er en måde eller teknik til at organisere individer og samfund på.

ÅNDERNES VEJ

Men hvor kommer religion så fra? Da alting har en årsag, så må nogen eller noget også være årsag til religion. Alle religioner har da også deres egne forklaringer af livet og verden, inklusive religionen selv. Denne indre forklaring er altid, at religion er *givet*.

Muslimske teologer siger, at islam er naturlig, for Allah har skabt verden, mennesket og religionen, så de passer til hinanden, og når et barn fødes, så er det helt naturligt muslim. For muslimer er Muhammed fri for synd og det perfekte menneske, som alle andre skal efterligne ved for eksempel at huske de foreskrevne fem daglige bønner.

Men alle religioner siger, at lige præcis deres anvisninger er de eneste rigtige – og de oprindelige. Hinduismen siger,

at den baserer sig på 'den evige lov', *Sanatana Dharma*. Japans shinto-religion, 'åndernes vej', går helt tilbage til Japans mytiske skabelse. Det Gamle Testamente er spækket med Jahves komplicerede regler for israelitterne. Hvorfor? Fordi reglerne står nedskrevet i Toraen, jødedommens lovsamling og helligste skrift bestående af de fem mosebøger, og det er årsag nok. Guders og ånders adfærd i tidernes morgen og fordums tid er grundlag for alt det, som vi nu og her for nemheds skyld kalder 'religion'.

På samme måde indstiftede Jesus selv ifølge Matthæus-evangeliet nadveren, det vigtigste ritual i kristendommen, aftenen før romerske soldater korsfæstede ham. Mens Jesus og hans 12 disciple spiste et påskemåltid, tog Jesus et brød, velsignede og brød det. Så gav han sine disciple det og sagde: "Tag det og spis det; dette er mit legeme." Han gav så dem et bæger og sagde: "Drik alle heraf; dette er mit blod, pagtens blod, som udgydes for mange til syndernes forladelse." Sådan siger præster til nadveren den dag i dag.

De knap så fromme, 'ydre', forklaringer må vi finde uden for religionernes egen verden. Den engelske antropolog Edward B. Tylor gav den første videnskabelige forklaring i 1870 og mente, at **animisme er grundlaget for al senere religion**. Han definerede animisme som troen på sjæle, på liv efter døden og på, at mennesker kan kontrollere guder og ånder ved at udføre bestemte ritualer.

Tylors forslag fik andre forskere til at hævde, at troen på upersonlig magt, kaldet *mana* på de polynesiske sprog i Stillehavet, måtte være en mere oprindelig årsag til

religion. Den skotske sprogforsker James G. Frazer skrev i 1890, at magi kom før religion, men at mennesket en gang i urtiden havde indset, at magien ikke virkede, og derfor begyndte at tro på overmenneskelige magter og opfandt guder. Som modtræk formulerede en katolsk pater i 1912 Vatikanets teori om ur-monoteisme:

Oprindeligt havde alle mennesker troet på én sand gud, nemlig den kristne, men sidenhen havde store grupper af mennesker forvildet sig og fundet på konkurrenter.

Alle disse diskussioner om religionens oprindelse var dog ikke meget andet end gætteri, mudderkastning og tidsspilde, hvorfor religionsforskere i de næste små 100 år mere eller mindre bevidst enedes om at indstille jagten på religionernes nulpunkt. I stedet begyndte de at interessere sig for deres funktioner: Hvad *gør* religion i og for individer og samfund?

FORESTILLINGSEVNEN GÅET AMOK?

Da Moses havde befriet israelitterne fra den ægyptiske faraos slaveri og ført dem ud af Ægypten, gennem det Røde Hav og ud i ørkenen, gik han op på Sinaibjerget, hvor han modtog de ti bud fra Gud, Jahve. Israelitterne skulle overholde buddene, men de skulle også ”lyde hans røst” og holde pagten med ham, for så ville de blive hans ejendom, et helligt folk ”blandt alle folkene”. Det blev forbudt at betvivle eller modarbejde hans vilje.

Samfundets orden og regler kommer til at fremstå som den eneste mulighed, fordi religionen og dens øverste autoriteter fremstiller den som helliggjort af enten en